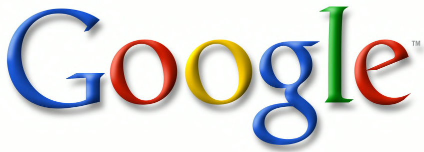

SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
VE
RI
TAS
CHRISTO ET ECCLESIAE

LEVENSSCHETS

VAN

HUGO DE GROOT.

DOOR

H. J. KOLSTEE,
Onderwijzer te Delft.

PURMERENDE,
J. MUUSSES & Co.
1883.

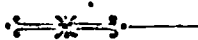
LEVENSSCHETS

VAN

HUGO DE GROOT.

DOOR

H. J. KOLSTEE,
Onderwijzer te Delft.

PURMERENDE,
J. MUUSSES & Co.
1883.

Den 10[den] April 1883 zal het 300 jaar geleden zijn, dat in ons land een groot man geboren werd. De Nederlanders willen dien dag feestelijk herdenken en een monument oprichten als een zichtbaar bewijs, dat het nageslacht de herinnering aan de uitstekende landgenooten van vroeger dagen in eere houdt en hunne verdienste naar waarde weet te schatten. Het zou te betreuren zijn, indien niet alle Nederlanders eenigszins bekend waren met hem, wien het aanstaande feest geldt. Daarom heb ik getracht het voornaamste omtrent het leven en de lotgevallen mede te deelen van den beroemden godgeleerde, wijsgeer, staatsman, rechtsgeleerde, geschiedschrijver, letterkundige en dichter

HUGO DE GROOT.

Het menschdom had zijn recht, zijn titelen verloren:
De Groot verschijnt! — dat recht, die titels zijn herboren!
Europa knielde voor de orakels van zijn' mond,
En zegende de zon, die straalde op Neêrlands grond!
Het recht van vrede en krijg wist hij, naar wijze wetten,
(Kniel, aarde! voor 't geschenk!) voor eeuwig vast te zetten.
Als overwinnaar 't rijk van wijsheid ingesneld,
Was ieder stap een zege op onkunde en geweld.
Het licht der Wetenschap, door hem voor de aarde ontstoken,
De Godentaal, door hem zoo klemmend uitgesproken,
Wordt nimmer uitgedoofd, zal nimmermeer vergaan,
Zoo lang één maatschappij op de aarde zal bestaan.

J. F. HELMERS. *De Hollandsche Natie*

Hugo De Groot's geschiedenis tot zijne opsluiting op Loevestein.

Hugo De Groot werd te Delft geboren den 10den April 1583. Hij behoorde tot een aanzienlijk geslacht, welks leden, vooral te Delft en te Rotterdam, belangrijke openbare ambten bekleedden. Ook hadden zich zijne naaste bloedverwanten op het gebied van wetenschap of kunst een goeden naam verworven, zoodat van hem het spreekwoord mag gelden: „De appel valt niet ver van den boom.'' Zoo schreef zijn vader, Jan De Groot, Latijnsche gedichten; zijn grootvader, insgelijks Hugo geheeten, was beroemd om zijne kennis van de Grieksche, Hebreeuwsche en Latijnsche taal, terwijl zijn oom, Cornelis De Groot, professor in de Rechtsgeleerdheid aan de Hoogeschool te Leiden was. Hugo De Groot zou hen allen evenwel nog verre overtreffen.

Reeds als knaap onderscheidde hij zich door zijne kennis boven al zijne vrienden. Op zijn achtste jaar schreef hij reeds een Latijnsch gedicht bij gelegenheid van de inneming van Nijmegen door prins Maurits in 1591. Kort daarna volgde een

treurzang, ook in het Latijn, bij den dood zijns broeders Jan. Op elfjarigen leeftijd verbaasde hij zijne bekenden met een Grieksch gedicht, waarin hij Frederik Hendrik gelukwenschte met de aankomst van diens moeder. Later studeerde hij drie jaren aan de Leidsche Hoogeschool en vertrok daarna, in 1598, in het gevolg van een gezantschap naar Frankrijk, waar hij tot doctor in de rechten bevorderd werd. Had hij zich in zijn vaderland reeds vermaard gemaakt, ook daar wekte hij de algemeene bewondering op door zijne groote geleerdheid en beminnelijkheid. Zoo zeer was de koning met zijn gast ingenomen, dat hij hem eene gouden keten met 's vorsten beeltenis om den hals hing, terwijl hij uitriep: „Ziedaar het wonder van Holland!" Toen de koning aanbood hem in den adelstand te verheffen, weigerde De Groot, meenende, dat hij door de aanneming dier gunst zijne familie onrecht zou doen. Wel een bewijs van zijne nederigheid.

Reeds in 1599, dus op zijn zestiende jaar, werd hij aangesteld tot advocaat bij het hof van Holland, een hoog gerechtshof in die dagen. Omstreeks dezen tijd vertaalde hij in het Latijn een geschrift voor zeelieden, door Simon Stevin, getiteld: „Over de Havenvinding". „Zonder kennis van wis-, werktuig- en zeevaartkunde", zegt een zijner levensbeschrijvers, „had hij dit werk niet kunnen verrichten". Weinig tijds later verwierf hij zich door de vertaling in het Latijn van een moeilijk te

verklaren Grieksch werk over sterrenkunde, den naam van „het Delftsch orakel", hem gegeven door een beroemd Hoogleeraar; het was eene toespeling op de Delphische godspraak, bekend uit de oude Grieksche geschiedenis. Uit dezelfde jaren dagteekenen De Groot's „Historie der Nederlandsche Beroerten", waarvoor hij herhaalde toelagen uit 's lands kas ontving, benevens twee godsdienstige treurspelen, voor welke werken hij den lof inoogstte van de beroemdste geleerden. Het „simplex sigillum veri" werd ook door hem bewaarheid; want te midden van al zijn roem bleef hij een toonbeeld van eenvoud en bescheidenheid.

Dat De Groot zich ondertusschen in zijne betrekking als een scherpzinnig man deed kennen en dat de regeering terecht meende „den rechten man op de rechte plaats" gekozen te hebben, blijkt hieruit, dat hij in 1607 tot advocaat-fiskaal bij dezelfde rechtbank benoemd werd. Hoewel, volgens getuigenis van allen, die hem kenden, deze betrekking nauwgezet vervullende, was het ambt niet overeenkomstig zijn aard. Het stiet hem tegen de borst een armen misdadiger te zien pijnigen en de eerste maal, dat hij eene dergelijke strafoefening ambtshalve moest bijwonen, viel hij zelfs in zwijm. Voortdurend kwelde hem het denkbeeld, dat een onschuldige op die wijze gemarteld zou kunnen worden. Wel mocht hij dus, bij het einde van dit deel zijner rechterlijke loopbaan, uit den grond zijns harten getuigen: „Het beleid van crimineele pro-

cessen is zwaar voor mij, een persoon, wiens natuur daartoe niet bijzonder neigt, gelijk ik dagelijks hoe langer hoe meer bevinde."

Nog dient een belangrijk geschrift vermeld te worden, dat in 1609 het licht zag. Toen namelijk de Spanjaarden bij de onderhandelingen, die aan het Twaalfjarig Bestand voorafgingen, den Nederlanders het recht betwistten den handel met Indië, die zoo rijke baten opleverde, gedurende het bestand voort te zetten, schreef De Groot zijn beroemd pleidooi „De Vrije Zee", om aan te toonen, „dat volgens het recht der volken iedereen vrijelijk mocht varen naar zulke kusten als 't hem beliefde," en waarin hij tot het besluit kwam, „dat de Hollanders, 't zij ze met den Spanjaard vrede maakten of een bestand sloten, of in oorlog bleven, zich op geenerlei manier de vrijheid, die de natuur hun ter zee vergund had, moesten laten ontweldigen."

Van zoo grooten invloed was dit werk, dat Engeland, toen het later, in 1636, zich de heerschappij over de zee wilde aanmatigen en den Nederlanders de visscherij in de wateren rondom dat land wilde beletten, eerst door den geleerde Seldenus eene weerlegging van De Groot's werk deed schrijven, getiteld „De Gesloten Zee." Seldenus, die om staatkundige redenen gevangen zat, kocht er zijne vrijheid mee. In dit geschrift werd nochtans met den grootsten lof over De Groot gesproken.

In 1613 legde De Groot zijne betrekking van advocaat-fiskaal neder, daar hij tot pensionaris van Rotterdam benoemd was. Eene korte omschrijving van deze waardigheid zal het gewicht er van doen uitkomen. In dien tijd had elke stad haar pensionaris, een ambtenaar, die de regeering in moeilijke gevallen moest voorlichten. Was hij een bekwaam man, dan had hij ook een grooten invloed, daar hij dikwijls de regeering volgens zijne inzichten deed besluiten. De pensionaris vergezelde tevens de afgevaardigden der steden ter Statenvergadering, waar hij voor hen het woord voerde. Evenals de raadpensionaris voor de Staten, was de pensionaris voor de steden de hoofdpersoon.

Nog in hetzelfde jaar werd De Groot naar Engeland afgevaardigd om de geschillen te vereffenen, die met dat land over den handel op Indië gerezen waren. Zoo door koning Jacobus als door den geleerde Casaubonus werd hij met de meeste voorkomendheid bejegend. En welken indruk zijne kennis en zijne minzaamheid daar maakten, blijkt uit een brief, dien Casaubonus aan een zijner vrienden richtte. „Ik kan mijn geluk niet genoeg uitspreken," schrijft deze, „dat ik dagelijks de eer mag hebben met dien uitstekenden Heer Hugo De Groot te verkeeren. O, bewonderenswaardige man, dien ik voorheen wel gewaardeerd heb, maar wiens voortreffelijkheid en goddelijk verstand niemand genoeg kan begrijpen, tenzij men zijn aangezicht zelf beschouwt

en hem zelf hoort spreken. Op zijn wezen woont de deugd. In zijne gesprekken heerscht de keurigste geleerdheid en godsvrucht. Het is onmogelijk niet in bewondering opgetogen en meegesleept te worden. Zoo denken hier over hem allen en inzonderheid de koning zelf."

Wij willen nu even de persoonlijke lotgevallen van Hugo De Groot ter zijde stellen om een blik te slaan op de geschiedenis van ons vaderland in die dagen. Dit is noodig, daar de verdere levensloop van „den wijzen Delvenaer" daarmee in nauw verband staat.

Zooals bekend is, voerden onze voorouders gedurende eene reeks van jaren een hevigen oorlog met Spanje, waardoor zij hunne vrijheid bevochten. Die krijg werd eene enkele maal afgebroken door een wapenstilstand: het Twaalfjarig Bestand (1609–1621). In plaats van eensgezind te blijven en, getrouw aan hunne zinspreuk „Eendracht maakt macht," samen te werken om na de rust des te sterker tegenover den vijand te staan, geraakten de Nederlanders hoe langer hoe meer verdeeld en stonden eindelijk in twee partijen tegenover elkander. De aanleiding tot deze binnenlandsche twist was de volgende.

Aan de Hoogeschool te Leiden waren twee professoren, Gomarus en Arminius, het oneens geworden over de uitlegging van zeker punt der kerkleer. Hoewel nu Arminius in 1609 stierf, had zijne meening reeds vele aanhangers gevonden. Hadden nu de god-

geleerden het geschil onder elkander uitgemaakt, dan zou zeker de rust niet verstoord zijn, maar in plaats daarvan bespraken zij de geschilpunten openlijk van den kansel, aldus het volk in den strijd mengende. De predikanten vergaten geheel, dat hunne roeping was vredestichters en geen twistzaaiers te zijn.

Bij dit geschil kwam nog een ander. De Arminianen erkenden het gezag van den staat over de kerk; de Gomaristen wilden daarentegen van geen staatsgezag weten. De eersten bewezen het metterdaad, toen zij in 1610 bij de Staten van Holland eene remonstrantie indienden, d. i. een vertoog, waarin zij hunne meening blootlegden en de bescherming der regeering inriepen. Daarnaar kregen de Arminianen den naam van Remonstranten, terwijl de Gomaristen zich Contra-remonstranten noemden.

Intusschen had de twist zich over het geheele land verbreid. Vaders stonden vijandig tegenover hunne zonen, broeders bestreden broeders. Eindelijk sloeg men tot dadelijkheden over. In plaatsen, waar de Arminianen de overhand hadden, werden de Gomaristen vervolgd en hunne predikanten ontslagen; in andere ondergingen de eersten een dergelijk lot.

Ook de Staten en de Stadhouder hadden partij gekozen. Oldenbarnevelt, raadpensionaris van Holland, de ziel der Staten van dat gewest, was het met de Remonstranten eens; prins Maurits, die er zich lang van onthouden had partij te kiezen, begunstigde ten

laatste klaarblijkelijk de Contra-remonstranten. Nog andere redenen, dan alleen zijne overtuiging, moeten Maurits genoopt hebben zich aan te sluiten bij de tegenpartij van Oldenbarnevelt, wien hij al sedert eenige jaren niet genegen was. Ook de meerderheid der Staten en der stedelijke regeeringen van Holland was Remonstrantschgezind.

Nadat de regeering van dit gewest ter onderdrukking van de onlusten te vergeefs het verbod had uitgevaardigd, de bewuste stellingen in het openbaar te bespreken, machtigde zij de steden tot het aannemen van waardgelders, d.i. van krijgsvolk, dat waarde of wacht moest houden en dus de orde helpen bewaren. Zij maakte hierbij slechts gebruik van een sedert oude tijden toegestaan recht. Ook de stad Utrecht nam waardgelders aan.

De Staten-Generaal en de prins zagen met leede oogen dit machtvertoon der gewesten en besloten den Stadhouder met eenige personen uit hun midden naar Utrecht af te vaardigen, ten einde de afdanking der waardgelders te bewerken. Maurits slaagde hierin, maar niet dan na verzet der afgevaardigden, die Holland gezonden had om de uitvoering van het plan te beletten.

Tot die afgevaardigden, en hiermede keeren wij tot onzen hoofdpersoon terug, behoorden De Groot en Hogerbeets, pensionaris van Leiden. Beiden waren met Ledenberg, secretaris van Utrecht, en Oldenbarnevelt zelf de voornaamste verdedigers van de partij van den

raadpensionaris. Zij protesteerden te Utrecht tegen de handelwijze van Maurits en herinnerden den officieren der waardgelders met nadruk, dat zij alleen aan de Staten van Utrecht, welke eensgezind dachten met die van Holland, gehoorzaamheid verschuldigd waren.

Het werd spoedig duidelijk, dat de geheele twist ten nadeele van Oldenbarnevelt en de zijnen zou eindigen. Kort na het gebeurde te Utrecht werden op dezelfde wijze in Holland de waardgelders afgedankt, terwijl de Algemeene Staten bij geheim besluit last gaven tot de gevangenneming van Oldenbarnevelt, De Groot, Hogerbeets, Ledenberg en Van den Waal, welke laatste ook in de zaak der waardgelders betrokken was.

Het proces dezer personen, hoe belangrijk ook, kan ons nu niet bezighouden. Genoeg zij het hier te vermelden, dat, niettegenstaande de tusschenkomst van voorname mannen, o. a. van den Franschen gezant Boisise, Oldenbarnevelt ter dood en De Groot en Hogerbeets tot levenslange gevangenisstraf werden veroordeeld. Ledenberg had zich in de gevangenis van het leven beroofd, hopende alzoo zijne goederen voor zijne erfgenamen te redden. Zijne verwachting werd evenwel niet vervuld: zijn lijk werd opgehangen, terwijl de goederen van allen werden verbeurd verklaard. Van den Waal verkreeg op zijn verzoek vergiffenis, op voorwaarde, dat hij zich zes jaar buitenslands zou ophouden.

Geen der andere veroordeelden had vergiffenis willen vragen, hoewel zij die waarschijnlijk verkregen zou-

den hebben: zij waren zich van geene schuld bewust. De kordate echtgenoot van De Groot, Maria van Reigersbergen, van hooger hand aangespoord, weigerde, zeggende: „Ik zal 't niet doen: heeft hij 't verdiend, men sla hem het hoofd af." En toch had zij haren man innig lief; wij zullen ruimschoots gelegenheid vinden ons daarvan te overtuigen.

Eenige dagen na de uitspraak van het vonnis werden De Groot en Hogerbeets naar het slot Loevestein gevoerd en daar afzonderlijk gevangen gehouden.

Op Loevestein.

Geen geschikter plaats was misschien in geheel Holland te vinden om een gevangene het ontsnappen te beletten dan het slot Loevestein. Omringd door hooge wallen, voor het grootste gedeelte door het water van Maas en Waal bespoeld en aan de landzijde door eene dubbele gracht versterkt, bood het bijna geen middel aan om te ontkomen. Toen De Groot naar de kamer geleid werd, waar hij veroordeeld was zijne overige levensdagen te slijten, werden dertien deuren, van ijzeren bouten voorzien, achter hem toegesloten. Zijne woning was verre van weelderig. Een studeervertrek en eene kleine huiskamer, ziedaar de ruimte, waarover De Groot met zijne toen negen-en-twintigjarige gade en vijf kinderen beschikken kon. De regeering had namelijk toegestaan, dat de vrouwen der

veroordeelden hunne gevangenschap mochten deelen, van welk verlof door beiden gebruik gemaakt werd. Daar hunne goederen verbeurd verklaard waren en zij dus weinig of geen inkomsten meer hadden, ontvingen zij elk vier en twintig stuivers daags. En hiervan moest het geheele gezin bestaan. Hier volgt een uittreksel uit de instructie, die den kommandant der sterkte door de Staten-Generaal werd gezonden:

„De voorschreve Kommandeur zal verzorgen, dat beide de Gevangens niet tot elkanderen en komen, maer dat ze respective in hunne kameren blijven, gelijk 't zelve geordonneert is.

De Huisvrouwen zullen mogen koken in de keuken, haer bij den Kommandeur aan te wijzen.

„De Maegt zal de spijzen mogen boven brengen en de schotelen wederom af halen, mits dat ze door den Kommandeur uit en in gelaten worde.

„De Huisvrouwen zullen mogen tot Workum of Gorkum reizen, om alle nooddruft tot de huishouding te kopen, ende wederom gekomen zijnde, zal de Kommandeur die vrouwen wederom bij haere mans laten komen, mits sluitende de deuren achter haer toe.

„Bij deze gevangene personen zal niemant anders toegelaten worden als voorschreven is.

„Aen elk van de voorsz. Gevangens is voor dezen voor haer tractement toegeleit, des daegs vierentwintig stuivers."

Gelukkig had Mevrouw De Groot vrij aanzienlijke sommen geleend, die gedeeltelijk het proces bekostigden ter herkrijging der gesequestreerde goederen, maar ook dienden om het noodige voor het huishouden te koopen. Het verblijf op Loevestein werd nog veronaangenaamd door den bevelhebber Prouninck, die zijn best deed om de gevangenen zooveel mogelijk te kwellen. Zoo moesten de beide vrouwen, die er eene eer in stelden zelf in de keuken het middagmaal te bereiden, zich, telkens als zij hare benoodigdheden hadden ingekocht, een kinderachtig en hinderlijk onderzoek daarvan getroosten. Zelfs verbood de strenge bewaker een tijd lang den vrouwen het slot te verlaten. Ja, toen de hoogbejaarde echtgenoot van Hogerbeets ziek werd en stierf, was het hare medegevangene niet eens geoorloofd haar te bezoeken. „Waarlijk", roept een bekend geschiedschrijver 1) uit, „het land moet zich rijk hebben geacht aan groote mannen, nu het, na de onthoofding van Oldenbarnevelt, van zich verkrijgen kon om een Grotius levend te begraven!"

En hoe schikte De Groot zich in zijn treurig lot, de man, die een der hoogste staatsambten had bekleed, wiens wijsheid Europa bewonderde?

Hij geleek in geenen deele op het beeld, dat men zich gewoonlijk van een geleerde uit dien tijd voorstelt. Zijne lange gestalte, zijn bruin haar, langwerpig aangezicht, fijne arendsneus en doordringende, donker-

1) Motley.

blauwe oogen vormden hem tot een man van buitengewoon schoon uiterlijk. Daarbij was hij sterk gespierd en een uitstekend beoefenaar der gymnastiek. Opgesloten in eene kleine ruimte, had hij weinig gelegenheid tot beweging. Toch wist hij zich die te verschaffen: een grooten tol zweepte hij soms uren lang in het vertrek voort. Verder wijdde hij zijn tijd aan het onderwijs zijner kinderen en aan zijne studiën over onderwerpen op het gebied van godgeleerdheid, letterkunde en rechtsgeleerdheid, en leerde daarenboven zijn knecht, Willem Van de Velden, die zijne gevangenschap met hem deelde, Latijn en de beginselen der rechtsgeleerdheid. Ten nutte van dezen dienaar en ook voor zijne kinderen schreef hij de „Inleiding tot de Hollandsche Rechtsgeleerdheid." Nog heden worden dit en zijn later te vermelden geschrift „Over het Recht van Oorlog en Vrede" geroemd als werken van onschatbare waarde voor hem, die de grondbegrippen van het recht navorscht. Van de Velden maakte zulk een goed gebruik van het genoten onderricht, dat hij later als advocaat optrad, eene goede praktijk kreeg, en o. a. den uitersten wil van Frederik Hendrik beschreef.*) Hij trouwde met Elsje van Houwening, de dienstmaagd van De Groot.

*) Aan de Kaap de Goede Hoop geldt de „Inl. tot de Holl. Rechtsg." nog altijd als wet. Boekverkoopers, die in handelsbetrekking met de Kaap staan, en exemplaren van dit werk machtig worden, kunnen ze daar gewoonlijk voordeelig van de hand doen.

Geen tijdperk in het leven van den grooten man is zoo rijk aan wetenschappelijke voortbrengselen geweest als de twee jaren, die hij op Loevestein sleet. Zoo schreef hij er zijne aanteekeningen op de treurspelen van den Latijnschen dichter Seneca, voltooide de vertaling van verschillende Grieksche geschriften, terwijl verscheidene stichtelijke gezangen in het Nederlandsch op rijm werden gebracht. Van grooter omvang was „Het Bewijs van den waren Godsdienst," een werk, verdeeld in zes boeken, en in dichtvorm, opdat men het gemakkelijk in het geheugen zou prenten. Het was hoofdzakelijk bestemd voor zeelieden om hen in staat te stellen hun tijd op de lange zeereizen nuttig te besteden, hun godsdienst te kunnen verdedigen tegen de ongeloovigen en het Christenrijk verder uit te breiden. Treffend is het slot, dat aldus luidt:

Neemt niet onwaerdig aen dit werkstuk myner handen,
O des aerdtbodems merkt, o bloem der Nederlanden,
Schoon Hollandt; laet dit sijn in plaets van my by u
Mijn Koningin: ik toon soo als ik kan nogh nu
De liefde, die ik heb altijd tot u gedragen.
En draegh en dragen sal voorts alle myne dagen.
Vind gy hier iet, het welk u dunkt te wesen goed,
Bedank hem, sonder wien geen mensch iet goeds en doet,
Is hier of daer gemist, erinnert met meêdoogen
U selven, wat een wolk bedwelmt der menschen oogen:
Verschoon veel liever 't werk dan dat gy 't bitter laekt
En denk: och heer, het is te Louvesteyn gemaekt.

Nog schreef De Groot in denzelfden tijd het grootste deel zijner „Uitleggingen over de Evangelisten." Zoo belangrijk werd deze laatste arbeid geacht, dat een zijner vrienden later zeide, „dat hij den Heer De Groot nooit veel kwaads gegund, maar echter wel gewenscht had, dat hij nog eenigen tijd op Loevestein was blijven zitten, om, ten dienste van de Christenheid, zijne Uitleggingen over de brieven der Apostelen en het geheele Nieuwe Testament op dezelfde manier te hebben mogen voleinden, gelijk hij de vier Evangelisten had begonnen."

De ontsnapping.

Om hun vriend zijne gevangenschap eenigszins te verlichten en hem de noodige bronnen te verschaffen, waaruit hij voor zijn arbeid kon putten, zonden Vossius en Erpenius, beiden hoogleeraren aan de Leidsche Hoogeschool, hem geregeld eene kist met boeken, die na gebruik op dezelfde wijze werden teruggezonden. Professor Erpenius, wiens zuster te Gorkum woonde en gehuwd was met Daetselaer, „een voornaam koopman, die in lint en garen sterk op Engeland handelde," had deze geschreven „hoe 't hem eene smart in zijne ziele was, dat twee zulke Lichten, als de Heeren De Groot en Hogerbeets, zijne grootste vrienden, nabij Gorkum onschuldig gevangen zaten; verzoekende, dat ze toch die gevangen Heeren en de hunnen met raad en daad, indien ze die van noode mochten hebben,

ten dienste zou staan. Hij zou al de vriendschap, die zij en haar man hun bewezen, rekenen, alsof zij 't aan hem zelf deden."

Sedert dien tijd was het gewoonte geworden, telkens als Mevrouw De Groot of hare dienstbode te Gorkum kwamen, haar te bezoeken. Daetselaer ontving ook den koffer boeken en droeg zorg voor de verzending naar Leiden. Deze koffer nu werd bij aankomst of vertrek in het eerst steeds geopend door den kommandant van Loevestein, maar daar deze telkenmale slechts boeken er in vond, werd eindelijk het onderzoek nagelaten. Hierop grondde zich de hoop van Maria Van Reigersbergen, eene vrouw, die verdient, dat haar naam naast dien van haar man blijft voortleven. Zij kwam het eerst op het denkbeeld haar man in de kist te doen ontvluchten. Toch was het eene gewaagde onderneming. De kist was niet ten volle vier voet lang, de breedte en diepte waren naar evenredigheid en er was geene andere opening in dan het sleutelgat. Maar het waagstuk moest ondernomen worden. Herhaaldelijk werd beproefd hoe lang de gevangene het in de enge ruimte zou kunnen uithouden. Eenmaal was hij twee uren achtereen er in gebleven, terwijl zijne vrouw zich een gedeelte van dien tijd op de kist had geplaatst. Immers zou gedurende de reis de een of ander den koffer tot zitplaats kunnen kiezen.

Opdat De Groot niet geheel onvoorziens bij Daetselaer zou aankomen, maakte zijne vrouw van tijd tot tijd eenige toespelingen op eene mogelijke ontvluchting.

Zoo ook de laatste maal, dat zij vóór de groote gebeurtenis te Gorkum was. Bij de Daetselaers zijnde, hoorde Mevrouw De Groot de klokken luiden en toen zij op hare vraag, wat dat beduidde, ten antwoord kreeg: „'t Zal morgen hier jaarmarkt wezen," ging zij lachende voort:

„Mogen dan alle ballingen nu binnen komen?"

„Ja, denk ik," antwoordde hare vriendin.

„Zoo ik mijn man dan binnen bracht, zoudt gij hem wel in huis durven nemen?"

„Ja," zeide Juffrouw Daetselaer, „wij zullen dat wel stellen."

„Wat zijt gij toch eene goede vrouw," aldus besloot Maria Van Reigersbergen het gesprek, „immers weet gij wel, dat hij zoo vast en wel bewaard zit, dat, al was hij een vogel, hij er niet zou kunnen uitvliegen."

Zoo wist zij, zonder haar plan te verraden of anderen medeplichtig te maken, de „goede vrouw" toch eenigermate voor te bereiden.

Een toevallig woord versterkte de beide echtgenooten in hun voornemen, de uitvoering van het plan niet langer uit te stellen. Den dag na het bovengemelde bezoek riep het negenjarig dochtertje van De Groot, zonder dat het gesprek eenige aanleiding daartoe gaf, uit:

„Moeder, moeder, morgen moet vader weg, wat weer het ook mag zijn!"

Men beschouwde dit als eene vingerwijzing der Voorzienigheid en besloot de onderneming den volgenden dag te wagen.

Het geluk begunstigde hen. Prouninck was tot kapitein bevorderd en vertrok dien zelfden avond naar Heusden om zijne compagnie over te nemen. Daarom ging Mevrouw De Groot naar de vrouw van den kommandant, met wie zij op vrij goeden voet stond, en zeide:

„Ik zou wel gaarne een koffer met Arminiaansche boeken wegzenden; mijn man breekt zich 't hoofd zoo zeer en studeert zich zoo moede, dat ik 't niet langer kan zien."

Het verzoek werd vriendelijk toegestaan. Den volgenden morgen was men vroeg bij de hand. Nu eerst vernam eene derde persoon het geheim, n. l. de dienstmaagd, Elsje van Houwening, een twintigjarig meisje, dat haar naam beroemd heeft gemaakt.

Op de vraag, of zij den koffer durfde bezorgen, gaf zij ten antwoord: „Ja, zou men mij ook eenig kwaad kunnen doen?"

„Niet naar rechten," onderrichtte De Groot haar, „maar ik ben ook onschuldig en ge ziet echter, hoe men met mij handelt."

„Ik zal 't evenwel wagen," hernam zij, „er kome van, wat er wil."

Zoo werd dan den 22en Maart, een stormachtigen dag, de poging tot ontkoming gewaagd. Nadat hij en zijne gade 's Hemels zegen hadden afgebeden, kromde De Groot in zijne onderkleeren zich in de kist; wat boeken en garen vulden de open ruimten, zoowel tegen

het schudden als om het lichaam te steunen. De bovenkleeren werden als gewoonlijk over een stoel gehangen, de pantoffels er voor gezet. Mevrouw De Groot sloot zelf de kist en drukte een afscheidskus op het deksel. Hierop schelde zij en verzocht den knecht met behulp van een paar soldaten den koffer met boeken naar de schuit te dragen, er bijvoegende, dat zij zelf niet naar Gorkum zou gaan, daar zij niet wel was, maar hare dienstbode er heen wilde zenden. Zij begaf zich ondertusschen weder te bed en sloot de gordijnen, alsof haar man nog sliep.

Nauwelijks hadden de soldaten den last opgetild, of een hunner zeide: „Wat is die koffer zwaar, 't is of de Arminiaan er in zit."

„Jawel," antwoordde Mevrouw bedaard, „'t zijn Arminiaansche boeken."

Daar zij de kleeren en pantoffels zagen, twijfelden zij dan ook niet, of de gevangene lag te bed.

Van nu af was Elsje, wie nauwkeurig gezegd was, hoe zij moest handelen, steeds bij de kist. Zij had al hare tegenwoordigheid van geest noodig om niet van haar stuk te raken. De vracht kwam den soldaten zoo zwaar voor, dat zij meer dan eens daarover spraken en als hunne meening te kennen gaven, dat De Groot er in zou zijn. Zelfs wist eene vrouw, die dit hoorde, er bij te vertellen, dat lang geleden iemand op dergelijke wijze ontvlucht was. Ja, een der dragers wilde eene boor gaan halen en die in den koffer draaien om zich

zekerheid te verschaffen. Hierop antwoordde de onverschrokken dienstmaagd:

„Dan moogt ge wel eene boor hebben, die tot aan mijnheers kamer reikt."

Eindelijk was de koffer, nu eens gesleept dan weer gedragen, beneden gekomen. Aan de kommandantsvrouw werd gevraagd, of zij hem wilde openen, maar daar haar man dit in den laatsten tijd verzuimd had, wilde zij niet strenger zijn en deed hem zonder onderzoek naar buiten brengen. Toen de kist op het schip zou gedragen worden, meende Elsje, dat de loopplank niet sterk genoeg was en zeide dit den schipper, er bijvoegende, dat de boeken, als zij te water geraakten, licht zouden kunnen bederven, en het waren nog wel geleende. De schipper legde nu nog eene dikke plank er boven op. Eenige oogenblikken later stak het schip van wal.

Op eenigen afstand van het kasteel begon de dienstmaagd met haar zakdoek te wuiven, ten teeken aan hare meesteres, dat alles naar wensch ging. Op de vraag van een harer reisgenooten, wat dat beduidde, gaf zij ten antwoord: „Wel, de knecht had mij geplaagd en gezegd, dat ik in zulk weer niet dorst overvaren; nu laat ik hem zien, dat ik geen vrees heb." En zij ging voort met wuiven. Daar de wind het schip heen en weer slingerde, zeide ze den schipper: „Bind de kist vast, ze mocht eens buiten boord raken, dan waren de boeken niet alleen bedorven maar ook weg." Kort

daarop ging een officier op de kist zitten en met de beenen er tegen trommelen. Elsje, begrijpende, dat dit haar heer zou hinderen en den weinigen toevoer van lucht nog verminderde, verzocht den reiziger eene andere plaats te kiezen, daar er ook porcelein in den koffer was, 't geen licht kon breken.

Zonder verdere stoornis kwam ze te Gorkum aan. De schippers wilden eerst het lichte pakgoed bezorgen en daarna den zwaren koffer; maar Elsje wist te bewerken, dat zij begonnen met hare vracht te lossen. Ook verklaarde zij, liever tien stuivers voor dragen te willen geven dan twee voor sleepen of kruien. De kist werd nu op eene berrie gezet en naar Daetselaer's huis gebracht. Onderweg werd de gevatheid van het dienstmeisje weer op de proef gesteld. De Groot, die eene alles behalve gemakkelijke houding had, bewoog zich even. Hoe weinig dit ook was, de zoon des schippers voelde een lichten schok en zeide: „Vader, daar leeft iets in den koffer," waarop deze Elsje toevoegde: „Hoort ge wel, wat mijn zoon zegt?" Zij deed alsof ze niets hoorde, zoodat de schipper hernam: „Hij zegt, dat er iets leeft in de kist."

„Ja," antwoordde ze nu, „de boeken hebben geest en leven."

Daar aan de voorzij van Daetselaer's woning zeer veel drukte was, bij gelegenheid der jaarmarkt, droeg men de kist door eene achterdeur binnen. De schippers vertrokken en Elsje snelde naar den winkel om

de vrouw des huizes van de aankomst te verwittigen. Deze was met haar man bezig verscheidene koopers te helpen.

„Ik heb mijnheer daar achter in een koffer,” fluisterde zij de juffrouw in het oor, „gij moet zien, hoe gij hem weg krijgt.”

’t Was onvoorzichtig, het bericht zoo onverhoeds mede te deelen. Juffrouw Daetselaer ontstelde hevig, maar ging niettemin terstond mede naar de achterkamer. Elsje klopte op de kist, maar geen geluid werd gehoord. „Mijnheer,” riep ze, maar er volgde geen antwoord.

„Ach,” klaagde zij, „mijnheer is dood.”

En juffrouw Daetselaer voegde haar toe: „Uw juffrouw heeft het nu wel gemaakt; te voren heeft ze een levenden man gehad, nu heeft ze een dooden.”

Gelukkig was het zoo erg niet: op hetzelfde oogenblik riep De Groot, terwijl hij tegen het deksel klopte: „Neen, ik ben niet dood, ik herkende de stem niet.” Nu was hij spoedig uit zijn eng verblijf, waarin hij ongeveer twee uren had doorgebracht, verlost en volgde met Elsje de juffrouw naar boven. Daar zijne gastvrouw zeer bleek was, vroeg De Groot of dit hare gewone kleur was, en toen zij van haar schrik sprak en van hare vrees, dat Daetselaer in zijne plaats zou gevangen gezet worden, gaf hij het volgend gedenkwaardig en karakterteekenend antwoord: „Ik heb zooveel tot God gebeden, eer ’t zoo ver met mij is gekomen, en nu heb ik God zoo vurig gedankt voor zijne verlossing

tot dusverre; maar zou 't zoo gaan, dan ben ik bereid op staanden voet weer in den koffer te gaan om weer in de gevangenis gebracht te worden."

Juffrouw Daetselaer vatte nu weder moed. „Neen," zeide zij, „wij hebben u nu weder hier en, 't ga zoo 't wil, wij zullen u voorthelpen."

Zij schonk hem een glas wijn, daar hij zich na zulk een benauwden tocht niet geheel wel gevoelde en ging haar man, die in den winkel was, van het gebeurde onderrichten. Deze vond het evenwel geraden niet naar boven te gaan, daar hij dan later, als hij voor de rechters moest verschijnen, met een vrij geweten zou kunnen verklaren, De Groot niet gezien te hebben. Hij verliet het huis, de zorg voor den vluchteling aan zijne vrouw overlatende. De Groot, het gedrag van Daetselaer vernemende, keurde het volkomen goed. Vervolgens begaf juffrouw Daetselaer zich naar haar zwager Van der Veen, die juist in zijn winkel bezig was laken te verkoopen aan een officier van Loevestein. Zij fluisterde hem het geheim toe, waarop hij onverwijld met haar medeging. Weldra was de metselaar Jan Lambertsz. gevonden, wien Van der Veen, onder belofte van eene goede belooning, mits hij alles stil hield, opdroeg iemand naar Waalwijk te brengen. Tevens deed hij hem een metselaarspak, eenig gereedschap en een grooten hoed bij Daetselaer bezorgen. In deze kleedij moest De Groot trachten het buitenland te bereiken. Ongelukkig was het pak veel

te klein, daar het buis nog niet tot de broek en de broek niet tot de knieën reikte. [1])

Aldus vermomd, sloop de beroemde man met Lambertsz. over de markt, te midden van het kermisgejoel en kwam onopgemerkt aan het veer om zich de Merwede te laten overzetten. De schippers wilden echter in het stormachtige weer den tocht niet wagen, maar toen Van der Veen zich bij hen voegde en kwansuis den metselaar opdroeg aan de overzij steenen voor hem te koopen, staken zij voor een ruim loon van wal en kwamen gelukkig over.

Daar zij eerst een verkeerden weg ingeslagen hadden, kwamen de „metselaars" niet voor vier uur te Waalwijk. Hier werd een koetsier gehuurd, die, in het vooruitzicht van eene goede som, zoo snel mogelijk voortreed. Lambertsz., die hier afscheid nam, had den voerman verteld, dat de werkman eigenlijk een bankroetier was, die uit Holland vluchtte. Den geheelen nacht reisde men voort, zoodat De Groot den volgenden morgen vroeg in de nabijheid van Antwerpen kwam, dat tot Spanje behoorde. Door eene wacht aangehouden, maakte hij zich aan den bevelhebber bekend. Met de meeste voorkomendheid werd hij bejegend: men gaf hem een paard voor zich en een ruiter tot geleide mede. Tegen den middag bereikte De Groot Antwerpen, waar hij

---

1) Zooals bekend is, droeg men te dien tijde de broek tot even onder de knie.

door zijne vrienden met de meeste hartelijkheid ontvangen werd.

Ondertusschen werd op Loevestein de vlucht spoedig ontdekt. De kommandant was des avonds teruggekomen en geen licht ziende op het studeervertrek van den gevangene, vermoedde hij wat gebeurd was. Bij Mevrouw De Groot gekomen, zei deze hem kalm: „Het vogeltje is gevlogen, maar het kooitje is er nog."

Terstond werden nasporingen gedaan, maar noch bij Daetselaer, noch in de kist, die men op de schuit naar Delft inhaalde, was De Groot. Ook te Waalwijk, waarheen eene afdeeling ruiters werd afgezonden, kwam men te laat.

Mevrouw De Groot werd nog eenigen tijd gevangen gehouden; maar daarna op haar verzoek op vrije voeten gesteld, waarna zij zich met haar man vereenigde. De overige, in de zaak betrokken personen moesten wel een verhoor ondergaan, maar werden verder niet gemoeid.

Buitengewoon was de vreugde van vrienden en geleerden over de gelukkige ontsnapping. Van alle oorden stroomden De Groot gelukwenschen toe, zoo van bekenden, als van anderen, die hem alleen uit zijne werken bewonderden. „Gij zijt Grotius, gij zijt groot, en dat is genoeg om u te doen verstaan, dat u niets ontbreekt," schreef Puteanus, professor aan de Hoogeschool te Leuven. Vele dichters spanden hunne snaren om de merkwaardige gebeurtenis te bezingen. De volgende gedichten mogen hier eene plaats vinden.

Aen den Hooghgeleerden Heere
HUGO DE GROOT,
Nae sijne welgeluckte Uytkomste 1621.

So aengenaem is ons de Son niet, als hij neêr
Sijn stralen schiet, naer langhbedompt en mottigh weêr;
So aengenaem koomt ons geen stroockendt wintje teegen,
Als wy onlustigh swoel met hitte sijn verleegen;
So aengenaem is niet een Hert naer langhe Jaght
Het water aen de Beeck; als my uw' onverwacht'
En blyde uytkomst was. O Licht van onse tyden!
Van duysenden, die in uw luck'loos luck verblyden,
Derf ick vermeetelijk wel terten d'aldermeest,
Die in groot-achtingh heeft uw' Grooten naem en Geest:
Jae d' alderblijdtste lonck, die my 't geluck kan geeven,
Is, dat ik U noch eens magh spreecken van mijn leeven.
Waer tinteldt nu uw' glants? waer straelt de schoone Son?
Daer Hollandts weecke oogh niet tegens sien en kon.
Helaes! wel verr' van ons. Een schat van grooter waerde
Lagh onlanghs by geval vertreden in der aerde
Daer Hollandt schratste in, maer met Esopus Haen,
Voor dierbaer Diamant verkoos een gersten graen.
Met dit Juweel mooght gy nu Vranckrijck wel gaen proncken:
Het schitterdt om end'om van wijsheyts held're voncken.
En Gy Heer Koningh, d' alderbraefste Koninghs Soon,

Dit 's U een rijcke bagg' en paerel aen uw' Croon;
Dat sulck een Phaenix, daer de Wereldt af verwondert,
Wiens weêrgae moog'lijk in geen duysend Jaer opdondert,
Soeckt heul aen u, jae koomt sigh geeven in uw' handt
Ontvlucht de banden van sijn eygen Vaderlandt.
Maer soo de meesten reuck des Peepers blijft beslooten,
Tot datse met geweldt aen stucken werdt gestooten,
En de Camille geeft, of weynigh geurs, of geen,
Tot datse met de voet van iemandt werdt vertreên.
So Gy die tot een Roem van Hollandt sijt gebooren
Souwd nauw te vinden sijn ten sy Gy waert verlooren.
't Is altijdts soo geweest, Dat nimmermeer een Sant
Verheven oft' geëerdt werdt in sijn eygen Landt.
Mijn hert jaeght in mijn borst, ick kan de geest niet weeren,
Die my berst uyt ten mondt en doet my propheteeren.
Dat ick op Hoogheydts top
Sie geraeckt,
Die de nijt, en de spijt
Heeft gelaeckt.
't Overvloedt van sijn spoedt
Sal geen endt
Hebben by 't geen daer Hy
Meê ont-rendt.
Oock sijn eer meer en meer
Door de Faem
Maeckt vermaerdt, en verklaerdt
Synen Naem.

Als sijn lust soeckt de rust
Van de doodt;
Sijn geslacht sal geacht
Werden Groot.

ANNA ROEMER VISSCHERS.

HUIGH DE GROOTS
Verlossingh.

Aen Mevrouw
MARIE VAN REIGERSBERGH.

Gewelt van wallen, dubble gracht,
Ontruste honden, wacht by wacht,
Beslage poorten, ysre boomen,
Geknars van slotwerck, breede stroomen,
En d' onvermurwde kastelein
Verzekerden op Loevestein
Den Grooten Huighen, buiten duchten
Van in der eeuwigheit t' ontvlughten;
Ten waer zijn schrandre gemalin
En druckghenoot en kruisheldin
Een eerlijcke uitkomst had gevonden,
En hem van langh verdriet ontbonden.
Zy sprack: mijn lief, mijn levenslicht,
(De traenen stonden in 't gezicht)
Zal dees speloncк uw' glans versmooren,
En is uw deught dit graf beschooren?

Helaes! Maer 't is vergeefs gesuft.
Hier helpt geen kermen maer vernuft.
Mijn geest zal nu wat groots bezoecken.
Terstont verandert hy in boecken.
De schiltwacht draeght dien vetten buit
Op haere beê voor boecken uit.
Een vrouw belacht al die haer perssen,
En laet hen op de tanden knerssen.
Een vrouw is duizent mannen t' ergh.
O eeuwighe eer van Reighersbergh,
De volghende eeuwen zullen spreecken,
Hoe ghy den Haet hebt uitghestreecken:
Na datghe op 't droef gevanghenhuis
Gelijck Marye neffens 't kruis,
Uw' bruigom, onder moordenaeren
Gerekend, trooste heele jaeren.
Zoo liet de trouwe Michal eer
Haer' liefsten schat met koorden neêr;
Toen Sauls zwaerden hem bezetten,
Gelijck de jaeghers 't hert met netten.
Aldus wert Lynceus oock geredt
In zijn beleghert bruilofsbedt,
Toen zoo veel ledekanten smoorden
In 't gruwlijck bloet der mannemoorden.
Vergun mijn luite datze speel'
Het berghen van ons lantjuweel,
In 't onweêr dat het roer vermande,
Toen 't groote schip van Hollant strande.

J. van den Vondel.

Eene aardige woordspeling ligt in het volgende gedichtje opgesloten.

Vrouw Reygersberg sprack tot den Casteleyn
De Slotvoocht van het stercke Louvesteyn;
Wat hebt ghy (seg doch) over my te klaegen,
Dat ik mijn Man heb uyt het Fort doen draegen?
Bemint my eer, als dat ghy my beticht,
Ghy had de Huich, en die heb ick gelicht.

Dezelfde woordspeling vinden we in dit distichon, waarin Gerard Brandt de kist doet zeggen:

Wie heeft de vryheit meer verplicht?
'k Heb Loevestein den Huig gelicht.

Wat de kist zelf aangaat, zij is langen tijd met portretten en papieren van de familie De Groot op het zoogenaamde „Hofje van Graswinckel", in de Vander Mastenstraat te Delft, bewaard gebleven. Na den dood van den laatsten manlijken afstammeling van Hugo De Groot in de rechte lijn, is de kist met al wat zij inhield, in handen gekomen van een bloedverwant der familie en bevindt zich nu in Den Haag.

De Groot bezong zijne verlossing in een gedicht ter eere van Maria van Reigersbergen. De ruimte gedoogt niet ook dat benevens enkele andere, die hetzelfde onderwerp behandelen, hier op te nemen. Alleen voegen wij hier nog aan toe de vertaling uit het Latijn van de aanspraak aan de kist, door De Groot vervaardigd kort na zijne aankomst te Parijs.

O zoete schuilplaets, o voor korten tydt naeu huiske,
Dat myn bedrukte ziel, beslooten in uw kluiske,
Hebt vrygemaekt, en zoo in open lucht gestelt
Uw lieve last, die, naeuw gepakt, door sterk geweldt
Van 't strenge krygsvolk wert allengskens uitgedragen,
En eindlyk als een pandt, doch dat zy niet en zagen,
Bevolen, op een schip, de Waels afloopend ty.
O Kist, wat danks, wat lofs verdient gy wel van my?
Gy hebt myn slaverny verjaegt en overstreden,
Die 'k zeven maenden meer dan twee jaer heb geleden.
Dat ik des hemels licht aenschouw met vry gelaet,
Dat my geen slot meer plaegt, myn ooren niet meer slaet
Der grendelen gekners, en 't wreedt gegraeuw der wachten,
Maer mag gerust, en vry, het bly gegroet verwachten
Van vrienden, die gedoopt zyn in geleerdtheits nat,
(Als Puteaen, Thuaen, wiens trouw geen weêrgaê hadt,
En dat geleerdt verstandt Tilenus) welker reden
Den onverdrooten tydt my vrolyk doen besteden.
Dit al, en zoo 'k noch meer geluks te erdenken wist,
Dat moet ik u alleen dank weeten, lieve Kist.
Doch wild' ik naer verdienst uw lof ten vollen roeren,
Ik hoefde zoo veel schrifts, als gy ooit plagt te voeren.

Geschiedenis van Hugo De Groot sedert zijne ontvluchting.

Korten tijd slechts bleef De Groot te Antwerpen. Op Spaansch gebied, dicht bij de Nederlandsche gren-

zen rekende hij zich niet veilig, te meer daar de oorlog spoedig zou hervat worden. Hij sloeg het oog op de hoofdstad van Frankrijk en schreef den beroemden staatsman Jeannin, president van het hof te Parijs, dezen verzoekende hem te willen berichten, of zijn verblijf in die stad de regeering ongevallig zou zijn. Het antwoord op dezen brief getuigt op nieuw van de groote achting, die de balling buitenslands genoot. „Zoo 't U lust in dit rijk Uwe woonplaats te nemen," schreef Jeannin o. a., „'t zij voor een tijd, of voor al Uw leven, Gij zult er een gerust verblijf vinden." En verder: „Ook zijn er vele dingen, die U aangenaam maken, de geleerdheid, waarmede Gij zijt versierd, de heuschheid der zeden en de onschuld van Uw leven. Dit alles zal vele voorname Heeren tot Uwe vriendschap aanlokken, en te weeg brengen, dat ze U de hand in Uwe ellende bieden. Ik onder anderen, schoon niet uit den eersten rang en onder de voornaamsten zijnde, zal niemand wijken, en belijde openlijk, dat Gij geen getrouwer vriendschap dan de mijne zult kunnen bekomen." Reeds te voren had de Fransche gezant in de Nederlanden zijn vorst verzocht, De Groot, indien hij zich in Frankrijk mocht vestigen, eene gunstige ontvangst te bereiden.

Alzoo vertrok hij den 3en April 1621 naar Parijs. Bij zijne aankomst werd hij niet alleen door zijne vrienden met vreugde begroet, maar ook de hoogste regeeringspersonen gaven hem de ondubbelzinnigste

blijken hunner genegenheid, terwijl de geleerdste mannen hem dagelijks bezochten. Dit alles wekte de afgunst op van den Nederlandschen gezant te Parijs, die deswege aan zijne regeering schreef, tevens vele onwaarheden ten nadeele van De Groot in zijn brief vermeldende. Niettegenstaande alle bemoeiingen van dezen gezant besloot de koning van Frankrijk De Groot een jaargeld toe te staan. In 1622 werd dit bij koninklijk edict vastgesteld. „De Koning, hebbende in overweging genomen de verdiensten, bekwaamheid en buitengewone geleerdheid van den Heer De Groot, zoo heeft Zijne Majesteit, om hem bij zich te houden, hem toegestaan en geschonken een pensioen van drie duizend zeshonderd gulden," aldus was de aanhef van het stuk, regelende het jaargeld.

In hetzelfde jaar verscheen de „Verantwoording", een geschrift, waarin De Groot zijne zaak en die zijner lotgenooten tegenover de Staten-Generaal verdedigde. Hij vertaalde het zelf in het Latijn, opdat het in gansch Europa en niet uitsluitend in een enkelen hoek van de wereld bekend zou worden. Ook dacht hij over eene Fransche vertaling, maar deze is niet verschenen. Alom werd het werk om het zeerst door geleerden en vrienden geprezen. En dat niet alleen zijne tijdgenooten maar ook latere geslachten het met lof vermelden, kunnen de vele studiën over Hugo De Groot getuigen. Luben, in de eerste helft dezer eeuw hoogleeraar aan de hoogeschool te Jena, zegt er van:

„Het geheele boek is geschreven met eene gematigdheid en eene kracht, die bewijzen, dat de schrijver het slechts aan één gevoel heeft te danken, namelijk aan de reinheid van zijn hart, en aan slechts ééne gedachte, namelijk aan de rechtvaardigheid van zijne zaak. Eenvoudigheid en waarheid, een verheven zin en manlijke deftigheid zijn de stempel van dit boek. En wanneer somtijds gloeiende verontwaardiging de kracht der taal, als het ware, met snelle wieken bevleugelt, houdt echter eene edele bedachtzaamheid haar steeds binnen de palen der gematigdheid."

In de Vereenigde Gewesten werd de verkoop van het werk door de regeering verboden en bij boekhandelaars en drukkers onderzoek gedaan, of dezen het verborgen hielden. Het boek werd verklaard „te zijn ende te wezen een fameux, seditieux ende schandeleux Libel, den Autheur van dien strafbaer aen Lyf ende goedt, tot allen plaetsen ende tijden daer hij sal konnen werden gekregen ofte geattrappeert, sonder dat eenigh verloop van Jaren hem hier af sal konnen bevrijden." De Groot zag zich dus vogelvrij verklaard. Hij wendde zich, om de gevolgen te vermijden, tot den koning en deze nam hem in zijne bijzondere bescherming. Ondertusschen werd de Apologie, die te Hoorn in het geheim gedrukt was, alom gelezen en ter sluiks ook aan hooge regeeringspersonen toegezonden. Binnen een jaar was er een tweede druk noodig, zoowel van de Nederlandsche als van de La-

tijnsche uitgave. Zelfs ontving Frederik Hendrik een exemplaar in het leger; hij verzocht echter den brenger dringend aan niemand ter wereld er iets van te zeggen, vooral niet aan zijn broeder Maurits. Dat Frederik Hendrik den grooten geleerde zeer hoogschatte, blijkt o. a. uit den brief, dien hij hem kort te voren geschreven had; wij halen slechts een paar gedeelten daaruit aan. „Ik bidde U ook," schreef de prins, „dat Gij staat maakt op mijne genegenheid en U verzekert, dat ik altijd daarin zal volharden, daartoe verplicht zijnde door de genegenheid, die Gij mij ten allen tijde hebt betoond." — „Ik zou wel wenschen, dat ik U in Uwe zaken alhier van dienst kon zijn, en zou mijzelf van ganscher harte daarmee bezighouden. Maar Gij weet, dat de gesteldheid van zaken zoodanig is, dat noch ik, noch Uwe andere vrienden U daarin kunnen dienen, gelijk wij wel zouden begeeren. Ik wil hopen, dat de tijd er eenige verandering in zal kunnen brengen, en dat ik U weer in dit land zal mogen zien, geacht en geëerd, gelijk Uwe ongemeene gaven dit verdienen; waaruit ik geen minder genoegen zal scheppen dan ik gedaan heb in Uwe vrijheid."

Als bewijs, hoezeer de buitengewone begaafdheden van De Groot de aandacht trokken, ook buiten zijne omgeving, vermelden wij de vereerende aanzoeken, die hij in dezen tijd van de vorsten van Denemarken en Holstein ontving, om zich in hun dienst te verbinden.

Zijn verblijf in Frankrijk gaf De Groot niet enkel

vreugde. Zijn vriend Jeannin was gestorven en door diens dood had hij een krachtigen steun verloren. Zijn jaargeld werd niet geregeld meer betaald; hiertoe zal ook medegewerkt hebben de herhaalde weigering, aan Frankrijk diensten te bewijzen, die ten nadeele van zijn vaderland konden zijn. In plaats van kleine geschillen aan te wakkeren, die tusschen Frankrijk en Holland gerezen waren, verdedigde hij, waar hij kon, de eer zijner ondankbare vervolgers en van het Huis van Oranje.

Bij zijne geringe inkomsten viel het hem zwaar, zijn gezin, waar de kinderziekte woedde, terwijl hijzelf aan eene oogziekte leed, in het hoofsche Parijs behoorlijk te onderhouden. Daarenboven poogden zijne vijanden hem door allerlei lasteringen bij de Franschen verdacht te maken, o. a. werd uitgestrooid, dat hij met Frankrijks vijanden heulde. Was het wonder, dat De Groot zich in zulke omstandigheden aan moedeloosheid overgaf?

Toch kon te midden van alle bekommeringen De Groot's pen niet rusten. Reeds had hij verschillende werken te Parijs geschreven, toen in 1625 zijn hoofdwerk verscheen: „Van het Recht van Oorlog en van Vrede." Zoo er geen enkel ander werk van den vermaarden balling bestond dan dit, zou het voldoende zijn, om ons zijn Europeeschen roem te verklaren. „Dit werk", zegt Motley, „werd de oorzaak van eene allergewichtigste omwenteling in de geschiedenis van

het volkenrecht en der beschaving." Gustaaf Adolf, de groote Zweedsche koning, zou het steeds, zelfs in den krijg, met zich gevoerd hebben en na zijn dood zou het in zijne tent gevonden zijn: de geschiedenis noemt hem den roemrijksten en rechtvaardigsten koning. Karel Lodewijk, keurvorst van de Paltz, richtte te Heidelberg een afzonderlijken leerstoel op, om De Groot's geschrift te doen verklaren. Zoo lang De Groot leefde, waagde niemand het hem te weerleggen of slechts tegen hem te schrijven.

Waar mannen van gezag, als Luben, bekennen, slechts de verklaring van een gedeelte van dit meesterwerk op zich te durven nemen, verwachte men hier geene ontleding er van. Wij zullen ons tevreden stellen eenig begrip van den omvang te geven en den indruk trachten mede te deelen, dien het op tijdgenoot en nakomeling maakte.

Caspar Brandt schrijft in zijn uitgebreid werk „Het Leven van Huig De Groot" omtrent doel en inhoud van dit beroemd geschrift het volgende:

„Zijn oogwit in het schrijven en uitgeven dezes werks, strekte tot ontdekking van de misbruiken dier oorlogen, die men onder de Christenen doorgaans om de lichtvaardigste redenen, met vertreding van alle menschelijke en goddelijke rechten, zag voeren, waardoor sommige Christenen bewogen werden om tot een ander uiterste over te gaan, en te stellen, dat het voeren van alle wapenen den Christenen ten eenenmale ver-

boden was. Derhalve zocht hij, tot vermijding zoowel van het eene als van het andere uiterste, den Christenen, inzonderheid alle christen-vorsten en overheden, te leeren, dat er behalve het burgerlijk recht, hetwelk ieder volk bijzonder eigen was, een algemeen recht was, hetwelk de volkeren met elkander gemeen hadden, volgens hetwelk ze, 't zij door ingeven van de natuur of door Gods uitgedrukte wetten, of door altijd onderhouden gewoonten, aan zekere billijkheden en algemeene grondregelen verbonden waren, zoowel in oorlog als in vrede. Dit werk had hij in drie boeken afgedeeld.

„In het eerste onderzocht hij, of de oorlog wel ooit rechtvaardig kon wezen, dat is, of 't wel immer vrijstond te oorlogen, en bewees in 't lange en breede, dat het oorlogvoeren op zich zelf noch tegen het recht der volkeren, noch ook tegen het Goddelijk recht of tegen Gods uitgedrukte wetten, zelfs niet onder 't Evangelie streed, met oplossing van verscheidene redenen en zwarigheden, die hier tegen konden worden ingebracht. Hierop ging hij voort tot onderscheiding van particuliere strijden en van publieke oorlogen, die onder het gezag of door bevel der Hooge Machten gevoerd werden. Wijders, om te weten, hoever de publieke oorlogen, die alleen op het bevel der Hooge Machten aangenomen mochten worden, wettig of onwettig waren, onderzocht hij zeer nauwkeurig en geleerd, wie eigenlijk gerekend moesten worden, de oppermacht en de kracht

der regeering in handen te hebben, volgens de verscheidene gewoonten en gedaanten van regeering, die onder de volkeren plaats grepen. Eindelijk sprak hij van de plichten der onderdanen jegens hunne hooge of lage overheden, en in welke gevallen en hooge nooden het hun vrijstond de wapenen tegen hen op te nemen, of wanneer hun dit gansch en al verboden, en onwettig moest gerekend worden.

„Het tweede boek handelde over de redenen en oorzaken, om welke de oorlog rechtvaardig kon gevoerd worden. En, daar onder deze redenen gemeenlijk geteld worden de verdediging van zich zelf en dier zaken, die ons in eigendom behooren, alsmede de herstelling van geleden schade en verongelijking, benevens eenige groote misdaden, die men door oorlog kan straffen, zoo onderzocht de schrijver, wat zaken de menschen met elkander gemeen, en over hoedanige zij daarentegen een bijzonder recht en eigendom hadden, alsmede op hoedanige wijze en door welke middelen dezelve hun eigen werden. Hier sprak hij van het recht, dat personen over personen, ouders over hunne kinderen, mannen over hunne vrouwen, overheden over hunne onderdanen, heeren over hunne dienstboden en slaven hadden. Hier toonde hij, door welke middelen het recht der heerschappij eenigen personen benomen en van hen vervreemd kon worden, wat recht van verbintenis er ontstaat uit beloften, contracten en verbonden, inzonderheid als ze met eede bevestigd zijn, wat vergoeding

men schuldig zij aan dengene, dien men in goed, bloed of eere en andere zaken benadeelde, hoe ver het recht van ambassadeurs en gezanten zich uitstrekt en hoe heilig en onkwetsbaar het moet gehouden worden, hoe ver zich uitstrekt het recht om de dooden te begraven, insgelijks het recht om eenige straffen te oefenen, zoo in het algemeen als in het bijzonder in het stuk des oorlogs. Voorts beschreef hij, hoedanige oorzaken des oorlogs rechtvaardig en welke twijfelachtig waren, met eene bijgaande vermaning en waarschuwing aan alle christen-vorsten, om den oorlog niet lichtvaardig aan te nemen, schoon ze al wettige en rechtvaardige redenen hiertoe dachten aan de hand te hebben. Eindelijk onderzocht hij, in welke gevallen men de wapenen voor en ten beste van anderen mocht voeren, en hoe onderzaten zich gedragen moeten, als hun de oorlog door hunne overheden wordt opgelegd.

„Hierop volgde het derde boek, behelzende verscheidene algemeene regelen, die men volgens het recht der volkeren in het oorlogvoeren heeft in acht te nemen. Dit boek handelde over de treken en bedriegerijen, die in den oorlog gebruikt werden, van het verleenen van repressaliën, van de wettige of onwettige middelen, waardoor men zijn vijand dooden mag, van verkrachting, plundering, rooverij, van het recht over de gevangenen en overwonnenen, en de gematigdheid, die omtrent het gebruik van dien behoort plaats te grijpen, van de trouw, die men zijnen vijanden schuldig is.

't Begreep ook de wegen en middelen om tot den vrede te komen, 't zij bij vorm van verdrag, 't zij door het lot, 't zij door een tweegevecht, 't zij door verkiezing van scheidslieden, 't zij door overgeving van gijzelaars en zekere panden van trouw en verplichting. Eindelijk sprak het van de wapenschorsing, vrijgeleibrieven, lossing der gevangenen, en van de plichten, die veldoversten en mindere krijgsoversten, ja gemeene soldaten zelfs den vijanden schuldig waren. 't Besluit was eene ernstige vermaning aan alle christen-vorsten en koningen, om in den oorlog altijd den vrede te beoogen, en dien, al ware 't met hunne eigene schade, te omhelzen en naar vermogen te onderhouden."

Aan dit werk, dat in het Latijn geschreven was, had De Groot een verbazenden arbeid ten koste gelegd. Geen schrijver had ooit het onderwerp zoo breed behandeld. Zijne stellingen bevestigde hij met getuigenissen van tal van schrijvers en denkers uit alle eeuwen. Dat het geschrift gretig door de geleerde wereld werd ontvangen, bewijst het feit, dat het na een jaar ten tweeden male ter perse gelegd werd. Tijdgenooten wisten nauwelijks woorden voor hun lof te vinden. „Gelukkig is onze ongelukkige eeuw," schreef Lingelshemius in een brief aan De Groot, „dat ze U gevonden heeft, die alle oorlogszieke geesten, zich niet ontziende tot allerlei ongeregeldheden uit te spatten, tot de betrachting van den waren godsdienst en der gezonde reden poogt te brengen, en al hetgeen, dat te

voren door verscheidene disputen was verduisterd, zoo klaar en juist ten toon stelt, dat geen mensch van een gezond oordeel U kan tegenspreken." Seldenus noemde het „een onvergelijkelijk werk." Maar ook latere geslachten erkenden de voortreffelijkheid er van. Burigny, die in de achttiende eeuw leefde, zegt: „Het is een boek, dat zij, die de rechtsgeleerdheid willen bestudeeren, niet genoeg zouden kunnen lezen, en waarin zij groote geleerdheid in den aangenaamsten vorm vereenigd zullen vinden met de diepzinnigste redeneeringen." Pufendorf, die het eerst den leerstoel ter verklaring van De Groot aan de hoogeschool te Heidelberg verkreeg, bekende, dat er na Grotius weinig omtrent het onderwerp te zeggen overbleef. Ook onze eeuw is rijk aan lofredenaars van het weergaloos gewrocht. Luden eindigt zijne beschouwing daarover aldus: „Het werk van De Groot komt ons als een groot gebouw voor, waartoe de volken van alle eeuwen de bouwstoffen geleverd hebben, welke eene bekwame hand heeft samengevoegd, wel niet naar een groot en alles omvattend plan, maar met kennis, behoedzaamheid en schranderheid, tot veiligheid en gemak tegen de stormen en gure onweersvlagen, die het menschelijk leven en het menschelijk geluk met gevaar bedreigen, het geheel liefelijk omwonden met kransen van geurige bloemen, in de heerlijkste waranden van alle luchtstreken bijeen verzameld! Zoo is het, zoo heeft het gewerkt!" Professor Cras eindelijk zegt er van, „dat uit

het ruwe marmer niet schooner de Venus van Medicis voortkwam, dan dit werk van Grotius uit het afzichtelijk en onbekookt mengelmoes van allerlei oude voorschriften."

Behalve eenige geschriften over Grieksche en Latijnsche auteurs verschenen weinig tijds na bovengenoemd meesterstuk een paar andere werken, die vermelding verdienen. In 1627 vertaalde De Groot, op aandrang van den advocaat des konings van Frankrijk, Bignon, zijn „Waarheid van den Christelijken godsdienst," te Loevestein op rijm geschreven, in Latijnsch proza, opdat het in wijder kring zou kunnen gelezen worden. Zoo zeer trok het boek nu de aandacht, dat het in verscheidene talen werd overgebracht, tot zelfs in het Grieksch, Arabisch en Perzisch „om de Mohammedanen, ware 't mogelijk, tot christenen te maken." Het volgend jaar verscheen „De Belegering van Grol," welke vesting door Frederik Hendrik was ingenomen. Wat hem leidde tot het samenstellen van dit geschrift, verklaart De Groot in een brief aan den hoogleeraar Vossius: „Hetgeen ik van Grol geschreven heb, was ik schuldig aan 's Prinsen deugden en den eerbied, dien ik altijd voor zijn Huis gevoeld heb."

Ondertusschen was in 1625 Maurits gestorven en opgevolgd door zijn broeder Frederik Hendrik. Deze, van veel gematigder denkwijze dan zijn broeder, had menigvuldige blijken gegeven van gunstige gezindheid

jegens De Groot. Toen dan ook Hogerbeets uit zijn kerker verlost was, 1) begon bij den balling de hoop levendig te worden nog eenmaal ongestoord in zijn vaderland te kunnen wonen. Verschillende omstandigheden werkten mede om hem te doen besluiten, eene poging tot verwezenlijking er van niet lang meer uit te stellen. In 1630 was hij weer in het bezit gesteld van zijne verbeurd verklaarde goederen. De Remonstranten hadden meer vrijheid gekregen en hielden ongestoord hunne godsdienstoefeningen, terwijl vele der vroeger verbannen leeraars zich vrij in Holland bewogen. Eenige zijner hevigste tegenstanders onder de regeeringsleden waren door andere, hem meer genegen personen vervangen. Ook zijne vrienden in de Vereenigde Nederlanden oordeelden de gelegenheid gunstig en rieden hem aan over te komen. Daarbij kwam nog, dat in Frankrijk kardinaal De Richelieu hem niet lijden mocht, en zijn jaargeld niet meer uitbetaald werd. Andere mogendheden, meenende, dat hij in dienst der Fransche regeering was, lieten zich weinig aan hem gelegen zijn.

Alzoo verliet De Groot in 1631 Frankrijk en kwam in het laatst van October te Rotterdam aan. Dan, nog zegevierden bekrompenheid en onverdraagzaamheid. In weerwil van de voorspraak der vroedschappen van

---

1) Op het verzoek der kinderen van Hogerbeets stonden de Staten-Generaal dezen gevangene toe, zijne overige dagen te slijten op het huis Ter Weer, onder Wassenaar, waar hij echter slechts eene beperkte vrijheid genoot. Reeds vijf weken na zijne bevrijding overleed hij op vier-en-tachtigjarigen leeftijd.

Amsterdam, Rotterdam en Delft, werd in de vergadering der Staten van Holland tot tweemaal toe het besluit genomen tot gevangenneming van De Groot. De prins weifelde, openlijk voor zijne goede gezindheid jegens zijn vriend uit te komen en deze, onbewust van schuld, wilde zich niet laten bewegen tot het inzenden van een verzoekschrift. In het tweede besluit, genomen in de vergadering van 10 Maart tot 7 April 1632, nadat de regeering had bevonden, dat het eerste niet werd nagekomen, vindt men o a. de volgende zinsnede: „Is eindelijk verstaen en geresolveert, indien acht of tien dagen na het scheiden van deze Vergadering bevonden wert of vernomen, dat de voorschreve de Groot hem als noch in de Provincie van Hollandt en Westvrieslandt zoude mogen onthouden, dat op zijn lijf een praemium van tweeduisent guldens zal werden gestelt ten behoeve van die gene, die hem zal weten te bekomen en in handen van de Justitie te leveren, en dat insgelijks een poene van vijfhondert gulden zal werden gestatueert tegen den genen, die hem gelogeert of verborgen zullen hebben." Tevens werd allen hoogen gerechtspersonen, op straffe van bij nalatigheid hun ambt te verliezen, bevolen, pogingen te doen om „De Groot in handen te krijgen." Deze scherpe resolutie gaf een zijner vrienden[1]) de volgende regelen in de pen:

---

[1]) Vondel.

Hoe zou de duisternis dit Hollandtsch licht gedoogen,
Dat al te hemelsch schijnt in aller blinden oogen?

Het ging een wijle schuil om klaerder op te gaen.
Wij haeten 't Groote Licht: een ander bidt het aen.

Wel trachtten velen het besluit te doen herroepen, maar te vergeefs. Alzoo kon De Groot, hoewel hij zich te Rotterdam, Delft en Amsterdam in het openbaar had vertoond en zijne vrienden aldaar hem gaarne bij zich hadden gehouden, niet hier blijven; hij vertrok den 17den April naar Hamburg.

Gedurende dit verblijf in Holland deed hij, op verzoek van vele vereerders zijn portret vervaardigen door den beroemden schilder Michiel van Mierevelt, van Delft. Bij die afbeelding schreef Joost Van den Vondel, de prins onzer dichters, het volgend gedicht:

De Zon des Landts wiert dus van Mierevelts penseel
Geschildert, toen ze gaf haer schijnsel op 't panneel;
Doch niet gelijk ze straelt op 't heerlijkste in onze oogen,
Maar met een dunne wolk van sterflijkheit betoogen.
Om Duitsch te spreecken, dit's de Fenix, Huig de Groot,
Wiens wijze Majesteit beschijnt den Wereltkloot.
Wie vraegt nu wat Cefis of Delfos eertijts zeide?
Een Delfs Orakel melt meer wijsheit dan die beide.

Zoo was de alom gevierde man ten tweeden male genoodzaakt zijn vaderland te verlaten. Terwijl men zich overal elders vereerd gevoelde door zijne tegenwoordigheid, duldde men in Holland niet, dat hij er rustig zou verblijven. En toch beminde hij zoozeer

zijn geboortegrond! Deze liefde was oorzaak, dat hij te Hamburg, waar hij met vele eerbewijzen ontvangen werd, twee jaren ambteloos doorbracht. Want hoewel hem door den hertog van Holstein en door de koningen van Polen en Denemarken herhaaldelijk zeer vleiende aanbiedingen werden gedaan, indien hij zich in hun dienst wilde verbinden, weigerde hij telkenmale, daar hij nog altijd hoop koesterde, dat in Holland eene verandering te zijnen gunste in de meening der overheden zou plaats grijpen. Maar toen na twee jaren die wending nog niet gekomen was, werd hij het wachten moede en besloot eindelijk, gehoor te geven aan de uitnoodigingen van den Zweedschen rijkskanselier Oxenstiern en zijne bekwaamheden ten bate van Zweden te gebruiken. Ook Gustaaf Adolf, die eene diepe bewondering voor De Groot gevoelde, had het plan gehad hem een ambt aan te bieden, maar zijn dood in 1632 belette den vorst er uitvoering aan te geven [1]). Oxenstiern benoemde De Groot tot gezant van Zweden aan het Fransche hof. Reeds had de balling aan den prins en aan de Staten geschreven, dat hij opgehouden had Nederlander te zijn, dat hij Zweden als zijn nieuw vaderland beschouwde. In het begin van 1635 begaf hij zich naar Parijs.

[1]) Deze bewondering was wederzijdsch, gelijk uit vele brieven van De Groot blijkt. Later, te Parijs, wilde hij eene levensgeschiedenis van G. A. te boekstellen, maar hij kon niet genoeg gegevens verzamelen, om voor het nageslacht een gedenkstuk samen te stellen, dezen uitstekenden vorst waardig.

Het ligt niet in ons plan, De Groot's staatkundige loopbaan als gezant te beschouwen. Genoeg zij het te vermelden, dat èn Oxenstiern èn later koningin Christina herhaaldelijk hunne tevredenheid betuigden, over de diensten, welke de gezant aan hun rijk bewezen had. Burigny besluit zijne verhandeling over De Groot als gezant met de opmerking, „dat hij steeds met veel vastheid de rechten en de eer ophield, verbonden aan de waardigheid van gezant, niet uit ijdelheid, maar omdat hij het zijne plicht rekende eene waardigheid, die hem opgedragen was, niet te laten geringschatten." Zijne brieven aan de Zweedsche regeering toonen daarenboven aan, hoe volkomen hij op de hoogte was van de Fransche staatkunde. Dezelfde schrijver zegt hieromtrent: „de brieven van De Groot zijn de beste bewijzen van zijne kennis der geheimste zaken aan het Fransche hof." Dat De Groot zich in zijne betrekking waardig heeft gedragen, kan ook hieruit blijken, dat hij in spijt van alle kwaadaardige uitstrooisels, listen en lagen, tien jaren achtereen, gedurende het moeilijk tijdperk van den dertigjarigen oorlog, zich staande hield en de gunst van Zweden genoot.

De Groot's verblijf te Parijs was verre van aangenaam. Hij had met tal van moeilijkheden te kampen, die reeds bij zijne komst aldaar een aanvang namen. Nadat zijne reis naar Frankrijks hoofdstad door eene zware ziekte, die hem te Metz overviel, was vertraagd, kwam hij te St. Dénis aan. Hier werd hij opgehouden, daar men zwarigheid maakte hem te ontvangen. Waarschijn-

lijk lag de oorzaak hiervan in de kuiperijen van zijne vijanden in Holland en van den Nederlandschen gezant Pauw, die trachtten zijne intrede in Parijs te verhinderen. Ook zou Richelieu zich veel moeite gegeven hebben om Zweden te bewegen, een ander in zijne plaats te zenden. Ten laatste, den 2den Maart 1635, had de plechtige intocht in Parijs plaats. De koning en vele hooggeplaatste personen gaven De Groot hunne vreugde te kennen, hem als Zweedsch gezant weder te zien.

Zoover gingen de vijanden van den edelen man, dat zij eenigen tijd later uitstrooiden, dat deze in zijne brieven aan Oxenstiern den ondergang van de Nederlanden en Frankrijk had voorspeld en in zijne brieven naar Holland hatelijkheden schreef over het verval van Frankrijk. Toen Richelieu hem hieromtrent verwijten deed, wist hij „den groven laster in zulk eene armhartige naaktheid te vertoonen," dat de kardinaal bij het einde van het gesprek vriendelijker dan ooit jegens hem was.

Daar de Fransche regeering vruchteloos bij den Zweedschen rijkskanselier aangedrongen had om den gezant, die zich om niets ter wereld voor de belangen van Frankrijk wilde laten winnen, door een ander te doen vervangen, besloot men De Groot, die, vooral wanneer het de eer van Zweden gold, zeer gevoelig was, op allerhande wijzen te kwellen, bijv. door vreemde gezanten met meer onderscheiding te behandelen dan hem, en hem zoo te noodzaken zelf om zijn ontslag te verzoeken. Inderdaad schreef De Groot in dien

zin naar Zweden, maar Oxenstiern antwoordde, „dat het voor hem plicht en eer was den gezant te beschermen, wien men niets anders kon verwijten, dan te veel genegenheid en ijver voor het Zweedsche rijk."

Een voorval, den gezant in 1638 overkomen, dat de goedaardigheid van zijn karakter zoo klaar aantoont, moge hier aangehaald worden. De Groot, van St. Germain terugkeerende, waar hij den koning geluk gewenscht had met de voordeelen, op de Spanjaarden behaald, vond in een dorp eene menigte verzameld, die wachtte op de terechtstelling van eenige veroordeelden. Op het zien van het rijtuig van den gezant verspreidt zich het gerucht, dat de heeren, die er in zitten, gekomen zijn om de schuldigen te verlossen. Om dit te beletten, begint men op het rijtuig te schieten. De Groot wordt bijna getroffen, zijn koetsier zoo zwaar gewond, dat hij kort daarna sterft. Het duurde eenigen tijd, eer de hooge personen zich aan de mishandelingen konden onttrekken. De koning betuigde den gezant niet enkel zijn leedwezen, maar deed ook de belhamels vatten. Zij werden ter dood veroordeeld en hun vermogen aan De Groot toegekend. Deze verzocht toen en verkreeg voor allen genade; de straf werd aan de beeltenissen voltrokken en De Groot gaf ze hunne bezittingen terug.

Behalve zijne werkzaamheden als gezant hielden De Groot in dezen tijd verschillende letterkundige studiën en werken over godsdienst bezig. Wat de eerste be-

treft, het waren vooral verklaringen der oude schrijvers, waarin hij behagen schepte; in de laatste predikte hij godsdienstvrijheid en verdraagzaamheid. „Den tijd, dien andere staatslieden aan hunne vermaken en dikwijls aan onnutte gezelschappen of bezoeken gaven," schrijft Burigny, „gaf De Groot aan zijne geliefkoosde studiën." Een groot deel der te Parijs vervaardigde werken is eerst na zijn dood gedrukt.

Tot 1645 vervulde De Groot de betrekking van Zweedsch gezant te Parijs. In dat jaar nam koningin Christina in Zweden de teugels van het bewind in handen. Hoezeer de regeering de verdiensten van De Groot op prijs stelde en hoe groote achting de koningin hem toedroeg, toont ons de brief, waarin deze hem kennis gaf, dat zij zijn verzoek om ontslag inwilligde. Wij ontleenen er deze regels aan: „Maar Gij moogt UEd. ten volle onzentwegen verzekerd houden, dat wij ten hoogste voldaan zijn over de diensten, die Gij ons tot dezen tijd gedaan hebt ter plaatse waar Gij U bevindt, en gelijk wij die niet uit ons geheugen zullen laten gaan, zoo zullen wij aan UEd. en Uwe familie blijken geven van 't gevoel onzer erkentenis."

Weinig tijds na ontvangst van dezen brief vertrok hij naar Zweden, om verslag te doen van zijne werkzaamheden en te vernemen, wat de regeering met hem voorhad. Zijne reis nam hij door Holland, waar hij te Rotterdam en Amsterdam ditmaal met veel blijdschap en plechtigheid ontvangen werd. Toch waagden zijne

vijanden nog eene poging om hem het land te doen ontzeggen, maar gelukkig te vergeefs: het voorbeeld van verdraagzaamheid, door Frederik Hendrik gegeven, had zooveel navolging gevonden, dat de partijen in bedwang konden worden gehouden. Van Amsterdam, welks regeering een schip tot zijn overtocht in gereedheid gebracht had, ging hij onder zeil naar Hamburg, vandaar reisde hij over Lübeck naar Stockholm.

„Overal vond hij eene menigte eerwaardige vrienden en werd hij met die blijdschap en dien eerbied ontvangen, welke alleen een groot man van bewonderende en dankbare tijdgenooten kan verwachten." De koningin van Zweden verheugde zich „een man te leeren kennen, die zich in vele vakken der menschelijke wetenschap roemrijk onderscheiden, de geleerde wereld met zijne vermaardheid vervuld en zich de hulde der braafste lieden verworven had."

Alle pogingen der letterlievende vorstin om De Groot aan haar hof te houden, waren ijdel. Het verlangen naar een rustig, onafhankelijk leven of de voor zijn gestel nadeelige noordsche lucht deden hem herhaaldelijk aandringen op zijn ontslag uit Zweedschen dienst. Eindelijk maakte zich eene groote gejaagdheid van hem meester; hij wilde volstrekt het land verlaten en zou zelfs zonder afscheid te nemen vertrokken zijn, had niet, nog juist bij tijds, de koningin aan zijn wensch gehoor gegeven. Met rijke belooningen, zoo in geld als in geschenken, overladen en na de vereerendste

betuigingen van tevredenheid en hoogachting van de koningin ontvangen te hebben, verliet hij Zweden. Door dezelfde gejaagdheid voortgedreven, gunde hij zich den tijd niet te wachten, totdat het oorlogsschip gereed zou zijn, dat men hem tot zijne overvaart had aangeboden.

Hij begaf zich aan boord van een ander vaartuig, dat naar Lübeck koers zette. Door storm beloopen, landde men eerst acht dagen later op de kust van Pommeren. Rusteloos, hoewel door de vermoeienissen zeer verzwakt, vervolgde hij zijne reis naar Lübeck en van daar naar Rostock. Hier aangekomen, waren zijne krachten zoo uitgeput, dat hij onmogelijk verder kon trekken. In korten tijd was zijne zwakte zoo toegenomen, dat zijn einde voorzien werd. Johannes Quistorp, Luthersch geestelijke, hoogleeraar in de godgeleerdheid aan de hoogeschool te Rostock, stond hem in zijne laatste oogenblikken bij en was getuige van het overlijden van den vermaardsten Nederlander van dien tijd. Hugo De Groot stierf den 28sten Augustus 1645. Zijn lijk werd gebalsemd en in de Nieuwe kerk te Delft in het familiegraf bijgezet. Eene eenvoudige tombe wijst de plaats aan, waar zijn gebeente rust.

Van de vele treurtonen, die zich op de mare van zijn dood deden hooren, deelen wij alleen het gedicht van zijn vriend en vereerder Joost Van den Vondel mede.

UITVAERT
van zijn Excellentie
den Heere
HUIG DE GROOT.
Aen de Wethouders van Delft.
Incontaminatis fulget honoribus.

Helaes! wie komt mijn hoop vermoorden?
Wat onweêr ruischt' er uit het Noorden?
  Verzekert fluks ons beste pant:
Verzekert, bergt het Hollantsch wonder.
Hoe haelt de zon haer aenschyn onder!
  O Baltisch meir! ô storm! ô strandt!
Helaes! waer is de Groot gebleven,
Die voor de schipbreuk van zyn leven,
  Zelfs onder 't opgeheven zwaert,
't Gezicht des Doots braveerde, en sterker
Dan stael, voor eeuwigheit van kerker
  Noch bitt'ren laster was vervaert?
Dit was 't, Kristyn, dat u verraste,
Toen ghij naer uwe Rijckskroon taste,
  En zocht den schoonsten diamant,
U tot cieraet en roem beschoren;
Maer zocht vergeefs; hy bleef verloren:
  Een voorspook van uw Rycksgezant!
Hoe luisterden noch straks uw ooren,
Die onverzaet 't Orakel hooren,
  Dat in uw koningklijk palais

U zijn geheimenissen melde:
U in den dagh der wijsheit stelde,
  En toonde d'eere van den Pais:
Dan zagh men Pais uw hart bewegen;
Zoo dat ghy den geschaerden degen
  Scheent op te steecken, op zijn woort,
En met uw heiren af te trekken;
Die nu de Kriste weerelt dekken,
  En openen den Krygh de poort,
Flus hoopte Munster hem t'ontfangen;
Nu delft heel Delft met lijckgezangen
  Zijn ingeboren in het graf;
Daer d'afgunst, entlijck afgeronnen,
Zijn doot gebeente rust moet gonnen,
  Die zy den levende nooit gaf.
Och kranke troost in zulk een jammer!
Men stell', gelijck den Rotterdammer,
  Een beelt den wijzen Delvenaer:
Men paer' die groote nageburen,
Wier Faem alle eeuwen zal verduren,
  Zoo sta de Wijsheit op 't altaer.

Slot.

Is het ons gelukt, eenig begrip te geven van De Groot's belangrijkheid als geleerde, de schets zou bij hare onvolledigheid hoogst gebrekkig zijn, indien zij hem als mensch vergat. Want ook als zoodanig staat hij hooger dan de meeste zijner tijdgenooten en na-

komelingen. Inderdaad, zijn geheele leven dwingt bewondering af. Evenals zoovele uitstekende vernuften had ook De Groot zijne vijanden; maar geen dezer heeft ooit durven twijfelen aan zijne liefde tot de waarheid, aan de oprechtheid zijner bedoelingen. Wie zag ooit edeler voorbeeld van zuivere vaderlandsliefde, wie ijveriger strijder voor recht en vrijheid, dan dezen balling! Vele zijner brieven, sedert zijne vlucht in 1621 geschreven, zijn daar om te bewijzen, dat hij nooit de belangen van zijn dierbaar Holland uit het oog verloor. Kalme berusting bij de vaste overtuiging zijner onschuld, maar ook innige liefde tot zijn geboortegrond spreken uit al zijne brieven, die hij kort na zijne uitwijking aan zijne vrienden en aan de regeering richtte. „Het valt mij hard, mijne Heeren," schreef hij uit Antwerpen aan de Staten-Generaal, „dat ik zooveel tegen mijne vrijheid heb moeten lijden en nog lijden moet, wel verzekerd zijnde in mijne conscientie, dat ik naar de kennis, die ik van de zaken gehad heb, goede adviezen en raad gegeven heb tot slissing van de zwarigheden, ontstaan voor en aleer ik tot den dienst ben beroepen geweest, altijd vertoonende alle getrouwheid jegens mijne Meesters, de Magistraat van Rotterdam, en de gehoorzaamheid aan mijne Heeren de Staten van Holland en West-Friesland. Maar al het kwaad, dat mij aangedaan is en nog zou mogen aangedaan worden, zal mij nimmer meer afkeeren van de liefde, die ik altijd heb gedragen en naar mijn klein vermogen betuigd tot mijn Vaderland,

voor welks vrijheid, rust en voorspoed ik den Almogende altijd bidden zal, en dat tot dien einde 't Hem gelieve, Hooge en Mogende Heeren, UEd. te geven eene goede en gelukkige regeering." Het zou gemakkelijk vallen dit uittreksel met vele andere te vermeerderen, alle getuigende van dezelfde patriottische gezindheid. Ja, ook toen hij Zwedens belangen te Parijs behartigde, was hij steeds gereed, waar het kon, Nederlands regeering te steunen. Een sprekend bewijs hiervan gaf hij in 1636, nadat Seldenus „De Gesloten Zee" eene wederlegging van „De Vrije Zee" had uitgegeven. Wel droeg de regeering der Vereenigde Gewesten de beantwoording op aan Cunaeus, die daartoe de geleerden binnenslands zou raadplegen, waardoor De Groot dus uitgesloten werd, maar toch verdedigde deze bij den Engelschen en den Franschen gezant de rechten van het land, dat hem verstooten had; maar toch openbaarde hij zijne meening omtrent deze zaak aan zijn zwager Reigersbergen, die omstreeks dezen tijd meer invloed kreeg en De Groot's denkbeelden zeker aan de geleerden zou mededeelen. Geen zweem van wraakgevoel jegens zijne vervolgers, ook niet in zijne geschriften. Integendeel zwaait hij in zijne „Nederlandsche Jaarboeken" prins Maurits, dien hij toch bezwaarlijk onder zijne vrienden kon rangschikken, den grootsten lof toe. Met dezelfde trouw diende hij zijn tweede vaderland, Zweden: of blinkt deze niet uit in het feit, dat hij, hoewel zijne geldelijke omstandigheden verre

van schitterend waren, een geschenk van twintig duizend gulden weigerde, dat de Fransche regeering hem aanbood, om hem maar eenigszins voor hare belangen te winnen?

IJdele praal kende hij niet. Of bewijst niet de brief, dien De Groot zijn broeder schreef, nadat hij zijne beeltenis, voorzien van eene lofspraak, gedrukt had gezien voor in zijn werk „Aanteekeningen op de Evangeliën," op eene treffende wijze voor 's mans nederigheid? „Ik ben gansch ontsteld," verklaarde hij, „achter de voorrede mijne afbeelding in plaat met eene lofspraak te vinden. Bij geen mijner werken past ze, 't minst bij dit boek, ootmoedigheid en nederigheid leerende. Ik heb ze uit al de mij gezonden exemplaren gelicht, doe zulks vooral ook. Ik acht hier mijn goeden naam mede gemoeid. Scheur ze er uit, al is het met de voorrede."

Verdraagzaam was hij, wat het godsdienstige betreft; vrijheid van denken stond hij te allen tijde voor. Zijn streven was, den vrede in de kerk te herstellen. „Ik ben van zulk een aard en gedrag, schreef hij eens, „dat ik meen, dat er tusschen mij en alle menschen, vooral Christenen, één eenige band is van gemeenschap, en 't verveelt mij niet, dit met woorden en werken te bewijzen." Niet minder duidelijk drukt hij zijne meening uit in de opdracht aan Jeannin van het treurspel „De Lijdende Christus," waar hij schrijft: „Er is geen stof, meer overeenkomstig een welgestemd hart, dan droefenis en klacht over de ellendige twisten dezer

eeuw en den gescheurden vrede der kerk. Wij mogen slechts eendracht wenschen; tracht Gij, mijn vriend! die met grooten ijver te bevorderen. Uwe zachtmoedigheid geeft nog hoop, dat de verdeelde harten allengs tot elkander zullen naderen. En dat kan geschieden, zoo men slechts die waarheid, die alleen tot de godzaligheid nut is, vast houdt en, even wars van heerschzucht als losbandigheid, in al het overige een vasten en gepasten voet van vrijheid laat."

IJver bij zijnen arbeid onderscheidde hem boven velen. „Ruit hora," het uur snelt voort, had hij zich tot zinspreuk gekozen, „om zich steeds te herinneren, dat men den tijd nuttig moet besteden." Het aantal zijner werken, op verschillend gebied, is dan ook zeer groot en al zijne geschriften getuigen van eene buitengewone geleerdheid. „Grotius heeft meer geweten dan honderd andere geleerden te zamen," zei Limneus, en een ander beoordeelaar voegt er bij: „Hij is in de meeste wetenschappen veel dieper ingedrongen dan velen dergenen, die zich geheel en al hebben overgegeven aan eene der wetenschappen in 't bijzonder."

De meeste werken van De Groot zijn in het Latijn geschreven, in zijn tijd de gewone taal der geleerden en der diplomatie, maar van vele zijn vertalingen verschenen, niet alleen in het Nederlandsch, maar ook in verscheidene andere talen. Zijn „Waarheid van den Christelijken Godsdienst" werd vijfmaal in het Fransch, driemaal in het Hoogduitsch, verder in het Engelsch,

Zweedsch, Deensch, Nederlandsch, Vlaamsch, Grieksch, Chineesch, Maleisch, Perzisch en Arabisch overgezet, in laatstgenoemde talen met het doel de volken, welke die taal spraken, te bekeeren.

Eindigen wij met de woorden, waarmede Burigny in zijne voorrede van zijn leven van Hugo Grotius de groote beteekenis van dezen beroemden Nederlander aantoont: „Niet alleen omdat hij een der geleerdste schrijvers is, die ooit geschreven hebben, heeft men besloten zijne levensbeschrijving uit te geven; want als men hem slechts uit het oogpunt van wetenschap en der uitmuntende boeken beschouwde, waarmede hij de republiek der letteren verrijkt heeft, zou men misschien andere geleerden vinden, die men met hem zou kunnen vergelijken. Maar zijn leven is zoo vol afwisseling en wederwaardigheden, dat de letterkunde er slechts het meest buitengewone van bevat; geheel verschillend in dat opzicht van de meeste letterkundigen, wier leven slechts de geschiedenis hunner werken is. Daarenboven, de wijsheid van Grotius, zijne nederigheid in voorspoed, zijn geduld in tegenspoed, zijne gehechtheid aan zijne plichten, zijne liefde tot de deugd, zijn ijver in het opsporen van de waarheid, dat vurig verlangen, dat hem nooit verlaten heeft, alle christenen tot een zelfde geloof te vereenigen, onderscheiden hem zoo voordeelig van de meeste andere geleerden, dat zijn leven door allen, die de letterkunde beoefenen als een model kan worden beschouwd."

